

Jean Lupu – coordonator
Nicolae Racu – coordonator
Eugen-Petre Sandu
Gabriel-Constantin Oprea
Daniela Caraman-Fotea
Ștefan Firca

Dicționar universal de muzică

Prenumele și numele fiecărui autor sunt abreviate după cum urmează:

- J.L. Jean Lupu – profesor, dirijor, arhidiacon, membru UCIMR, coordonator al lucrării
- N.R. Nicolae Racu – profesor, dirijor, membru UCIMR, coordonator al lucrării
- E.-P.S. Eugen-Petre Sandu – profesor universitar doctor, membru al UCMR
- G.-C.O. Gabriel-Constantin Oprea – conferențiar universitar doctor, arhidiacon
- D. C.-F. Daniela Caraman-Fotea – muzicolog, jurnalist, realizator radio-tv, membră a UCMR
- Ș.F. Ștefan Firca – lector universitar doctor, membru al UCMR

Cuvânt înainte

MUZICA ne însoțește pe tot parcursul vieții. Prin explozia mijloacelor de informare în masă, ea a inundat practic cotidianul. Difuzarea intensă a muzicii pe posturi de radio și de televiziune, prin CD-uri, DVD-uri, rețele de socializare, sisteme de file-sharing și cloud sharing etc., însoțite adesea de comentarii, în care sunt folosiți termeni specifici fiecărui gen muzical, a condus la ideea realizării unei noi ediții a acestui dicționar.

Ediția a II-a a fost abordată cu și mai multă acribie; au fost consultate foarte multe surse, inclusiv în limba franceză, engleză, rusă, germană, totul din dorința de a realiza, pe cât posibil, o variantă fără reproș. Toți termenii au fost, după caz, revăzuți, actualizați, completați. S-a renunțat la termenii care aveau o arie de utilizare foarte restrânsă; în plus, au fost introduși peste 350 de termeni noi. Această nouă variantă a dicționarului nostru, din dorința semnatarilor și a Editurii Grafoart, este mai mult ancorată în realitatea românească, inclusiv în cea din Republica Moldova.

Pe lângă termenii proprii genurilor academice, dicționarul propune selecții cuprinzătoare din sfera rock, pop, jazz, folk, alături de muzica tradițională (folclor) și muzica religioasă; de asemenea, a fost adăugat un index alfabetic în care sunt prezentați succint majoritatea muzicienilor amintiți în cuprinsul lucrării.

Așadar, o policromă scanare a universului sonor, un DICȚIONAR COMPOZIT, UNIVERSAL, AL MUZICII.

Autorii

A

A: 1. indicarea tonalității *La major* în *notația literală* (germană). 2. cu minuscula **a** se notează nota la sau 3. tonalitatea la minor. (J.L.)

A&R (Artist and Repertoire): persoană acreditată în cadrul show-bizz cu responsabilitatea alegerii repertoriului muzical necesar unui domeniu de producție - înregistrare, editare, program de concert ș.a. (D.C.F.)

a battuta (it. „în măsură”): expresie ce semnifică revenirea la măsură, după o schimbare pasageră a tempo-ului. Sin. *a tempo*, *misurato*. (N.R.)

Abegg: variațiuni op. 1 (1830) pentru pian de Robert Schumann, scrise pe tema ABEGG (*la, si ♯, mi, sol, sol* - în notația germană), dedicate prietenei sale, contesa Paulina Meta von Abegg. (N.R.)

Abendmusik (cuvânt german „muzică de seară”): 1. „Audiție muzicală întâlnită în a doua jumătate a sec. al XVII-lea în nordul Germaniei. 2. Piesă vocală, instrumentală sau vocal-instrumentală cu caracter de divertisment.” (15, p. 15). (J.L.)

abreviații (lat. *brevis*, „scurt”; it. *abbreviare* „a prescurta”): semne grafice convenționale și termeni (proveniți, de regulă, din limba italiană), folosiți în practica muzicală - mai ales în cea instrumentală - pentru economisirea spațiului și/sau simplificarea scriiturii: 1. **de repetare:** a

unui fragment , a unui fragment prin *volta* , a unei piesei sau a unui fragment prin D.C. al segno e poi coda , a unei măsuri , a două măsuri , a unei note (liniutele oblice indică valoarea sunetelor), a unui grup de note a uneia sau mai multor pauze . (liniutele oblice indică valoarea sunetelor):

2. **de dinamică:** *ppp* (*pianississimo*), *pp* (*pianissimo*), *p* (*piano*), *f* (*forte*), *ff* (*fortissimo*), *fff* (*fortississimo*), *decresc* (*decrescendo*) , *dim* și *dimin* (*diminuendo*), *cresc* (*crescendo*) , *fp* (*forte piano*), *fz* (*forzando*),

B

B: **1.** indicarea tonalității Si ♭ major în *notația literală* (germană) și Si major în notația *literală* engleză. **2.** cu minuscula **b** se notează sunetul si ♭ sau **3.** Tonalitatea si ♭ minor. (J.L.)

B.W.V. (Bach Werke Verzeichnis): catalog al creștii lui Johann Sebastian Bach elaborat de Wolfgang Schmieder (1901-1990), director al Arhivelor editurii Breitkopf and Härtel, întrucât J. S. Bach nu și-a ordonat cronologic sau după alte criterii uriașa creație. Catalogul a fost conceput ținând cont de genul lucrărilor; anexa publicată ulterior conține lucrări incerte sau pierdute. (N.R.)

bacanală: **1.** dans festiv prin care era preamărit, la vechii greci și romani, zeul vinului și al veseliei, Bachus. **2.** piesă fără formă precisă, prin care se obține un efect de fantezie folosindu-se frenezia ritmică, dar și intensitatea coloristică (ex.: tabloul *Venusberg* din lucrarea lui Richard Wagner, *Tannhäuser*). (apud 15, 48) (G.C.O.)

backbeat (uneori **afterbeat**): manieră de interpretare în care se accentuează timpii slabi ai unei măsuri (2 și 4 în cea de 4 timp), tipică în pop și rock. (D.C.F.)

badinerie (fr. „glumă”, „copilărie”, „joacă”): piesă vioaie, jucăușă, ce provine dintr-un dans popular francez, în măsură binară (♩ sau $\frac{2}{4}$); **b.** intră în secolul XVIII în suita franceză și în cea germană. Ex. ultima parte din *Suita a II-a pentru orchestră* de J. S. Bach . (N.R.)

bagatelă: piesă de mici dimensiuni, facilă, destinată genului instrumental, cu o formă, de obicei, liberă. (E.P.S.)

baghetă: **1.** vergea de lemn, fildeș, fibră de carbon sau de sticlă, metal etc., lungă de 20-30 cm, folosită de dirijori pentru a mări vizibilitatea și precizia gestului dirijoral; se utilizează cu precădere la orchestre sau la marile ansambluri (de operă, vocal-simfonice, fanfare ș.a.). **2.** partea de lemn a unui arcuș; **3.** bețe, de regulă, din lemn, folosite la instrumentele de percuție (eventual învelite la un capăt în fetru, pâslă ș.a.). (N.R.)

bahic: picior metric format dintr-o durată scurtă urmată de două durate lungi. Este elementul unui grup ritmic ternar în care duratele se află în raport de 1:2, 2:1 (optime, pătrime, pătrime), ce apare în refrenele

C

C: 1. indicarea tonalității Do major în notația *literală* (germană). 2. cu minuscula **c** se notează sunetul do sau 3. tonalitatea do minor. (J.L.)

Ça ira (fr. - în argou - „asta va merge”): expresie folosită de revoluționarii francezi în octombrie 1789, când mășăluiau pentru a-l aduce pe rege și familia acestuia de la Versailles la Paris. Cântecl brodat pe acest refren va fi – cu diverse variante de text – însoțitorul tuturor momentelor din perioada Terorii și va deveni un fel de cântec oficial al Revoluției Franceze. (N.R.)

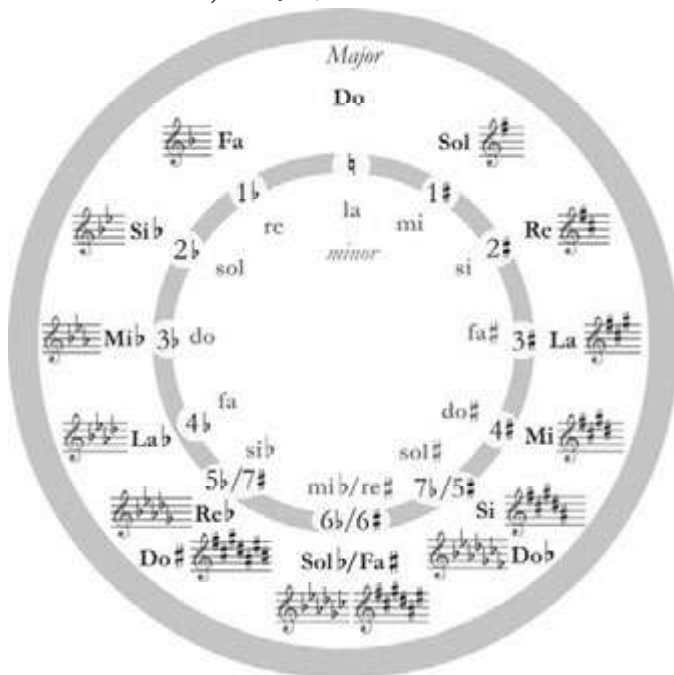
cabaletta (it. *cabaletta*): arie de operă de mică amploare, asemănătoare cavatinei sau ariosoului cu secțiuni, care se repetă de fiecare dată cu ornamentații alese de interpret. Este formula folosită cu precădere de G. Rossini. Un exemplu incipient de **c.** îl găsim în opera *Paris și Elena* (1769) de C. W. Gluck. La V. Bellini și G. Verdi **c.** se constituie în ultima parte a unei arii de dimensiuni mai ample; de asemenea **c.** poate fi folosită drept final pentru un duet. (N.R.)

caccia (it. „vânătoare”): formă specifică pentru muzica și poezia renascentistă (secolele XIV-XVI); apare la Florența (Italia); în *poezie* descrie activitatea vânătorilor și pescarilor, folosind și onomatopee; în *muzică*, lucrare polifonică vocală (canon strict la două voci) sau vocală cu acompaniament instrumental (instrumentul fiind a treia voce); uneori, cele două voci ce se imită pot fi însoțite de o alta ce-și desfășoară discursul muzical în valori mai mari, în registrul grav și care va deveni, ulterior, *basul cifrat* (la tipul italian și englez de **c.**) în Franța, vocea a treia este o voce a canonului, acesta devenind triplu. În Spania, **c.** (**cacas**) se referă mai ales la o „vânătoare muzicală”. **C.** aduce în muzica Renașterii elemente de realism și de programatism. Compozitori renascentiști: Jacopo da Bologna, Giovanni da Cascia, Guillaume de Machault ș.a. Teme și semnale „de vânătoare” se găsesc și în creația clasicilor Haydn (oratoriul *Anotimpurile*), Mozart sau a romanticilor Weber (*Corul vânătorilor* din opera *Freischütz* sau Liszt (*Studiul Vânătoarea*). (N.R.)

cadență (lat. *cadentia*, derivat de la *cado, cadere* „a cădea”): 1. formulă

2. secțiune specifică a concertului instrumental, în cadrul căreia solistul își etalează virtuozitatea; forma **c.** este liberă, iar materialul tematic este - de regulă - preluat din secțiunile anterioare; de obicei, dar nu obligatoriu, **c.** principală se situează la sfârșitul primei părți a concertului, orchestra pregătind **c.** solistului cu un *ritenuto* și oprirea cu coroață pe cvartsextacordul trepte I; **c.**, mai scurte, pot apărea și în celelalte părți ale concertului. Inițial - până la Beethoven (*Concertul no. 5 pentru pian și orchestră în mi^b major „Imperialul”, op. 76*) - **c.** erau lăsate la voia și inspirația interpretului; începând cu lucrarea beethoveniană susmenționată **c.** sunt scrise de compozitor și notate (inclusiv în partitură); anterior, compozitorii puteau să scrie cadențe care nu erau obligatorii și, deci, nu se notau în partitură. (N.R.)

cadran tonal: înlanțuirea din cvintă în cvintă perfectă, în sens ascendent și descendent, a tonalităților. (J.L.)

cadril (fr. *quadrille*, în sensul de „grup de patru persoane”): dans - mai ales de salon - foarte răspândit începând cu finele secolului XVII, extrem de iubit mai târziu la curtea lui Napoleon Bonaparte (1804-1815). Inițial compus din 5 figuri (secțiuni) în diverse măsuri $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{6}{8}$; ulterior, ca a 6-a

D

D: 1. indicarea tonalității Re major în *notația literală* (germană). 2. cu minuscula **d** se notează sunetul re sau 3. tonalitatea re minor. (J.L.)

da capo (it. „de la capăt, de la început”): termen prin care se indică reluarea unui segment muzical de la început (abrev. **d. c.**). (E.P.S.)

dactil (gr. „deget”): picior metric format din două silabe scurte precedate de una lungă; este echivalentul unui grup ritmic ternar, în care duratele se află în raport 1:2, 2:1 () ce apare în refrenul neregulat, fiind propriu ritmului giusto silabic. (E.P.S.)

dairea: instrument popular membranofon, asemănător cu tamburina, format dintr-o singură membrană întinsă pe un cerc de lemn, prevăzut în interior cu o vergea de metal sau o sârmă, pe care sunt prinse discuri metalice; este folosit la marcarea ritmului. Discurile metalice zornăie odată cu agitarea instrumentului, prin lovirea membranei cu pumnul sau cu degetele sau prin alunecarea degetului mare (uneori presărat cu sacâz). În zona Vâlcei instrumentul poartă denumirea de *vuvă*. (E.P.S.)

dal segno (it.): expresie prin care se indică reluarea unei piese sau a unui fragment de la locul marcat cu un semn special (,). (J.L.)

Dama de pică (Pikovaia Dama): 1. operă în 3 acte de Piotr Ilici Ceaikovski, lib. de Modest Ceaikovski după nuvela omonimă a lui A. S. Pușkin (1834); pr. St. Petersburg, 1890. 2. operă de Jacques François Halévy, lib. E. Scribe; pr. Paris, 1850. 3. muzică de Serghei S. Prokofiev la filmul omonim (1936). (N.R.)

Damnațiunea lui Faust (La Damnation de Faust): oratoriu (legendă dramatică) pentru soliști, cor și orchestră de Hector Berlioz; p. a. Paris, 1846. (N.R.)

dancefloor (engl. „ring de dans”): termen generic pentru stilurile **house**, **hip-hop**, **jungle** și **techno**. (D.C.F.)

dans: succesiune de mișcări ritmice, variate și expresive ale corpului omenesc efectuate în ritmul unei melodii, cu funcție rituală sau artistică. Poate îmbrăca forme variate: **d.** ritual, **d.** de caracter, **d.** de salon, **d.** modern, **d.** clasic. Renașterea impune anumite succesiuni tipice ale **d.**, de alternanță a tempoului (lent-repede), care va genera suita: allemanda,

E

E: 1. indicarea tonalității Mi major, în *notația literală* (germană). 2. cu minuscula **e** se notează nota mi sau 3. tonalitatea mi minor. (J.L.)

East Coast: manieră dură de interpretare a muzicienilor afro-americani din New York și de pe coasta de est a Statelor Unite, născută ca o reacție la stilul de jazz **West-Coast**, considerat edulcorat și artificial. (D.C.F.)

ecfonetic (gr. *ekfono*, „a ridica glasul”): formă de intonare a unor texte liturgice (în special pericope - fragmente - evanghelice sau din Apostol), folosindu-se forma recitativică pe un sunet înalt și utilizându-se ornamente, inflexiuni modulatorii, iar acolo unde textul permite, formule specifice cadențiale. (G.C.O.)

ecfonetică, (cântare ~; notație ~): v. **bizantină, muzică; notație.**

ecfonis (gr. *ekfonisis* de la *ekfono*, „a ridica glasul”): formulă prin care sunt încheiate ecteniile sau rugăciunile. Un exemplu de **e.** este: *Că a Ta este împărăția și slava, a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor!* (G.C.O.)

echappée (fr. „scăpată”, „evadată”): notă melodică străină de acord; în stilul sever plasată pe timp slab sau pe o parte de timp slabă, adusă treptat și rezolvată prin salt. Într-un stil mai liber, **e.** este nota melodică adusă prin salt față de ambele note reale între care este plasată; de obicei mersul este descendent; **e.** poate fi simplă (apare la o voce) sau dublă. (N.R.)

echo-delay: efect de înregistrare (întârzieri - prelungiri ale sunetului), inventat în 1945 de Les Paul. (D.C.F.)

ecleziarh (gr. *ekklesiarhis*, „cel care ține biserica”): persoana care se îngrijește de buna rânduială a bisericii mănăstirești, episcopale, mitropolitane sau patriarhale și care are ca subaltern pe paracliser (gr. *parakklisiabi*, ajutor al ecleziarhului). (G.C.O.)

F

F: **1.** indicarea tonalității Fa major în *notația literală* (germană). **2.** cu minuscula **f** se notează nota fa sau **3.** tonalitatea fa minor. **4.** nuanța de forte, prescurtată. (J.L.)

fa: **1.** denumirea treptei a patra a gamei diatonice, în notația silabică. **2.** denumirea uneia dintre cheile muzicale, utilizată atât în orchestră, cât și în formații vocale. (J.L.)

facile (it. „ușor”, „lesnicios”): termen care exprimă gradul redus de dificultate al unei partituri sau al unui fragment muzical. (G.C.O.)

fagot prescurtat **fg.** (lat. *phagotus*, „legătură de lemn”, it. *fagotto*; fr. *basson*, germ. *Fagott*, engl. *basson*): instrument de suflat de lemn, cu ancie dublă, basul lemnului. Construit din arțar, palisandru sau abanos, cu lungimea totală a tubului sonor - format din 2 tuburi unite - de aproximativ 2500 mm; legătura dintre instrument și ancie se face printr-un tub metallic în forma literei S denumit *bocal* (în jargonul fagotiștilor „es”); datorită lungimii și greutateii sale **f.** se agață cu un șnur de gâtul instrumentistului. Ambitusul **f.** este Si^b - re (fa)². Se notează în cheile: *fa* (registrul grav), *do* pe linia a 4-a (registrul mediu) și, câteodată, *sol* (în acut). Nu este transpozitoriu. În secolul XVI, prin reunirea a două *bombarde* apare primul strămoș al fagotului; la începutul secolului XVII este construit primul **f.** adevărat denumit, datorită timbrului său plăcut, dulce, *dolcian*. Fiind un instrument agil, i se dedică lucrări concertante (A. Vivaldi scrie

G

G: **1.** indicarea tonalității Sol major în *notația literală* (germană). **2.** cu minuscula **g** se notează nota sol sau **3.** tonalitatea sol minor. (J.L.)

ga: **1.** unul dintre cele șapte sunete diatonice în notația muzicală bizantină, corespunzător în nomenclatura silabică a notației occidentale lui *Fa*. (G.C.O.) **2.** cel de-al treilea sunet în gama indiană. (J.L.)

gagliarda (it. *gagliarda*, fr. *gaillarde*): vechi dans popular originar din Italia (după unii autori și din Franța); inițial cu mișcare rapid-moderată, ulterior tempo-ul devine mai alert; are un caracter viguros, energic, vesel, în metru ternar; în sec. XVI-XVII **g.** este unul dintre dansurile cele mai apreciate la curțile europene. Fiind cântată după *pavană* - dans lent, maestuos, conexiunea *pavană* - *gagliardă* devine prima formă a *suitei instrumentale* în perioada sus-menționată; ulterior **g.** va fi înlocuită de *courantă*. Datorită faptului că grupul de *cinci pași* era o trăsătură coregrafică a dansului, **g.** mai purta denumirea de *cinci pași* (it. *cinque passi*, fr. *cinqe pas*). (N.R.)

gaida: **1.** v. **cimpoi**. **2.** dans aromân jucat într-un tempo moderat, pe un ritm caracteristic. O excepțională tratare simfonică este *Gaida* din cele *Trei Dansuri Românești* de Th. Rogalski. (E.P.S.) (N.R.)

galaon: joc popular românesc, în ritm binar, ce face parte din familia brâulețelor oltenești, practicat de bărbați așezați în linie, cu brațele încrucișate în față sau la spate; este executat într-o mișcare rapidă, cu pași încrucișați, combinați cu bătăi în podea. (E.P.S.)

galop (fr. *galop* în sensul de „alergare”): dans de salon foarte rapid, în metru binar; apărut în saloanele Franței restaurației în jurul anului 1825, capătă apoi o largă răspândire în întreaga Europă; este alcătuit din 4, 8 sau 16 măsuri. Se dansează cu schimb de pași și cu un salt la sfârșitul fiecărei fraze muzicale. Precedat adesea de un *cadril* va intra în componența acestuia ca ultimă parte, cea mai rapidă. Apare și ca piesă instrumentală; va fi preluat în operetă, balet, muzică de fanfară. Au compus **g.:** Fr. Schubert, Fr. Liszt, J. Strauss, J. Lanner, P. I. Ceaikovski, I. Ivanovici ș.a. (N.R.)

galoubet (fr. *galube...*): mic flaut drept cu trei orificii, utilizat în Franța.

I

iamb (gr. „iambos”): picior metric format dintr-o silabă scurtă și una lungă, des întâlnit în prozodia antică; corespondent muzical optime + pătrime - formulă simplă binară ce aparține sistemului ritmic giusto silabic. Este recurența troheului. (E.P.S.)

icos (gr. *oikos*, „casă”: influență din lb. ebr., unde casă însemna și *poezie, cântare*): strofă aparținând canonului, care descrie pe larg esența sărbătorii. Se găsește în cărțile de cult după cântarea VI, între condac și sinaxar. (G.C.O.)

ictus (lat. „lovitură”): **1.** accentul prin care se reliefează una din componentele piciorului metric (în prozodie). **2.** accent puternic în versificația antică care nu corespunde nici unei accentuări reale și cu ajutorul căruia melodia este segmentată în celule metrice de câte 2 și 3 sunete (în cântarea gregoriană). **3.** subliniază culminația dintr-o frază muzicală. (E.P.S.)

Idealurile (*Die Ideale*): poem simfonic de Franz Liszt compus în 1857 după poemul omonim de Fr. Schiller. (N.R.)

idiofone (gr. *idios*, „propriu”): instrumente construite dintr-un material suficient de elastic pentru a genera sunete prin natura lor, prin lovire, frecare, ciupire sau suflare: drâmba, clopotele, zurgălăii, pintenii, bețele și plăcile de lovit, toaca, duruitoarea etc. (E.P.S.)

idiomă: creația și interpretarea, într-un fel specific numai unei anumite zone folclorice. (J.L.)

idiomelă (gr. *idiomelon*): imn sub formă de tropar cu melodie proprie, aceasta nefiind folosită ca model pentru alte cântări; textul este în proză. (G.C.O.)

Idomeneo, regele Cretei, (*Idomeneo Re di Creta, ossia Ilia ed Adamante*): operă în 3 acte de Wolfgang Amadeus Mozart, lib. G. B. Varesco - după libretul lui Danchet pentru opera omonimă a lui Campra (1717) și o veche legendă; pr. München, 1781. (N.R.)

iedera: joc popular românesc, cu ritm binar, tempo vioi și melodios, interpretat vocal, întâlnit în Banat. (E.P.S.)

ifes: semn grafic în notația neumatică bizantină care face parte din

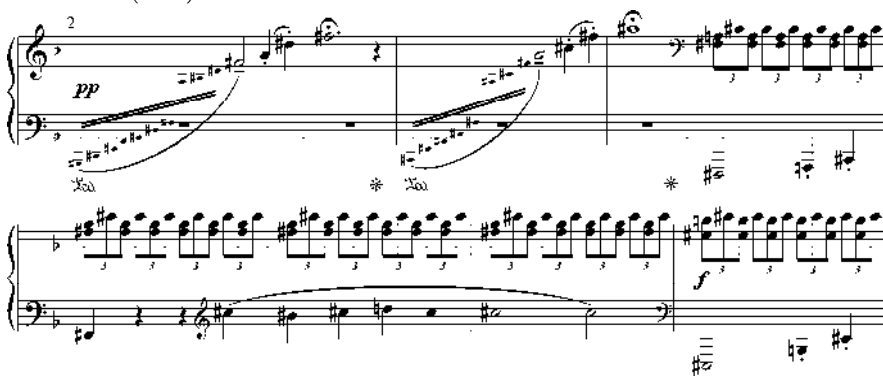
Î

înălțime: calitatea sunetului de a fi mai acut sau mai grav, însușire fundamentală a sa, alături de durată, timbru și intensitate; ea este determinată de frecvența vibrațiilor corpului sonor care îl produc. (J.L.)

încrucișare: 1. *a vocilor* în armonia severă înseamnă dispunerea unei voci mai grave deasupra uneia mai înalte sau invers și este, de regulă, interzisă.

2. a mâinilor, procedeu folosit (începând, se pare, cu Domenico Scarlatti) în executarea unor piese pentru clavicembal sau pian, prin care mâna stângă cântă un fragment – sau nu numai – peste cea dreaptă ori invers; **î.** mâinilor este folosită mai ales pentru a sublinia continuitatea discursului muzical. (N.R.)

ex. Beethoven - Sonata op. 31 no. 2 în re minor pentru pian.

înlănțuire: 1. mod de juxtapunere a acordurilor, ținându-se cont de structură, de sunetele comune, de starea lor, dar și de posibilitatea rezolvării disonanțelor și de eludarea formării cvintelor sau octavelor paralele. **2.** executarea fără pauză a mișcărilor aparținând unei compoziții ciclice, indicată prin termenul *attaca*. (apud 15, 287) (G.C.O.)

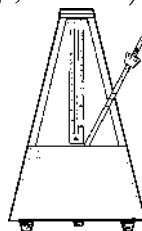
M

m: M pentru major; m pentru minor, dar și pentru mână (mano, main), meno, mezzo; M sau m pentru manualier, manual (la orgă, clavicin). (N.R.)

M. M.: prescurtare pentru Metronom Maelzel. (N.R.)

ma: cel de al patrulea sunet din gama indiană. (J.L.)

macabru, dans ~: **1.** temă ce constă în exprimarea unei idei distincte, prin mijloace concrete, în arta medievală, care reprezintă decesul printr-o horă în care dansează morții de toate condițiile și de toate vârstele. (E.P.S.) **2.** poem simfonic de Saint Saëns (1874), scris în tempo de vals; **3.** transcripție pentru pian de Liszt a lucrării sus-menționate, cât și o altă piesă pentru pian și orchestră a aceluiași compozitor. (N.R.)

Macbeth: tragedie de W. Shakespeare (1605-06); a fost sursa de inspirație pentru: **1.** opera în 4 acte de Giuseppe Verdi, lib. F. M. Piave; pr. Florența, 1847. **2.** poemul simfonic de Richard Strauss, op. 23, compus în 1887. (N.R.)

Madame Butterfly (Cio-Cio San): operă în 2 acte de Giacomo Puccini, lib. G. Giacosa și L. Illica după drama lui D. Belasco (1900), inspirată de nuvela lui John Luther Long; pr. Milano, 1904. (N.R.)

madrigal: **1.** lucrare corală în stil polifonic, *a capella*, cu text laic; etimologia cuvântului, de altfel incertă, pare a proveni de la *cantus materialis* ce prin succesive transformări ajunge la madrigal. La început, cântare religioasă pe o singură voce; ulterior capătă text laic devenind un cântec idilic, de dragoste, cu scriitură pe 2-3 voci, folosind, inițial, o polifonie destul de rudimentară; începând cu a doua jumătate a sec. XIV în creația lui Jacopo de Bologna, Giovanni da Cascia și, în mod special, Francesco Landini - scriitura **m.** devine din ce în ce mai complexă; în sec. XVI **m.** atinge apogeul în creația unor compozitori, precum Giovanni Pierluigi da Palestrina, Orlando di Lasso, Luca Marenzio, Carlo Gesualdo da Venosa (prinț de Venosa) sau Claudio Monteverdi; lucrările acestora beneficiază de o scriitură polifonică rafinată, la 4-5 voci, cu muzică perfect adaptată textului (de cele mai multe ori

N

Nabucodonosor (Nabucco): operă în 4 acte de Giuseppe Verdi, lib. T. Solera; pr. Milano, 1842. (N.R.)

nai: instrument popular aerofon, străvechi și de largă circulație astăzi. Cunoscut și sub numele de „fluierul lui Pan”, după mitologia greacă, **n.** a apărut la români pe la mijlocul secolului XIX. Sunetele se obțin prin suflarea - ca într-o sticlă - în capetele unui șir de aproximativ 20 de țevi de bambus (naiul obișnuit) de diferite lungimi și grosimi, așezate în ordinea mărimii lor, deschise la capătul superior. Capetele țevelor sunt puțin rotunjite, pentru a îndrepta coloana de aer spre peretele opus și pentru a nu răni buzele instrumentistului. Țevile

sunt prinse între ele prin lipirea pe o vergea concavă sau într-un lăcaș de formă dreptunghiulară. Pentru acordarea instrumentului, capetele de jos ale țevelor sunt înfundate cu dopuri de ceară. Prin modificarea instrumentului se pot obține, față de scara naturală, și sunete intermediare, netemperate. La calitatea și perfecționarea sa a contribuit și celebrul interpret Gheorghe Zamfir. Instrumentiști sau pedagogi remarcabili: Fănică Luca, Simion Stanciu, Damian Luca, Radu Simion, Nicolae Voiculeț, Cornel Pană ș.a. (E.P.S.)

Nănie: odă corală (cantată) pentru cor și orchestră, op. 82 de Johannes

O

obedniță (sl. *obed*, „prânz, masă”): slujbă în Biserica Ortodoxă, aparținând celor șapte Laude bisericești, care se săvârșește în zilele de rând, către prânz, când nu este oficiată Liturgia. (G.C.O.)

Oberon: operă în 3 acte de Carl Maria von Weber, lib. de J. R. Planché după poemul omonim al lui Ch. M. Wieland (1780), tradus de Sotheby (1798), poem inspirat de *Chanson de geste Huan de Bordeaux*, atribuit lui H. de Villeneuve (sec. XIII); pr. Londra, 1826. (N.R.)

obligat (it. *obligato*, fr. *obligé* de la lat. *obligatus*, „obligat”, „indispensabil”):

1. termen ce definește caracterul indispensabil al unui instrument sau a unei voci în formația ce va interpreta lucrarea dată; sinonim cu it. *principale*; antonim cu *ad libitum*; instrumentul sau vocea **o.** nu au rol solistic, dar fără prezența acestuia sau printr-o eventuală substituție se schimbă semnificativ sensul lucrării. La sfârșitul perioadei basului cifrat și al emancipării instrumentelor cu claviatură (ex. clavecin), spre jumătatea sec. XVIII, acompaniamentul - vocea ce însoțea solistul - va fi compus și notat integral de compozitor, excluzându-se aportul personal al interpretului, astfel apare acompaniamentul **o.** Termenul este frecvent - dar greșit - ortografiat *obligato* (în it.). **2.** termenul definește și obligativitatea interpretării unei anumite părți a unei lucrări muzicale. (N.R.)

oboi (it. *oboe*, fr. *hautbois*, germ. *Oboe*, engl. *oboe*): prescurtat **Ob.:** instrument de suflat de lemn cu ancie dublă, construit din lemn de abanos sau de grenadill; are o lungime de 60 cm; ancia (5-7 cm) este confecționată dintr-o trestie specială; oboiul modern este construit din: ancie, corpul superior (partea mâinii stângi), corpul inferior (partea mâinii drepte) și pavilion, care este ușor evazat; pe fiecare din părțile corpului este montat un mecanism cu clape și platouri mobile prevăzute și cu mici orificii, pentru facilitarea execuției trilurilor. Acordajul se face prin introducerea sau scoaterea anciei, ceea ce duce la modificarea lungimii tubului sonor și implicit a înălțimii sunetelor. **O.** este un instrument netranspozitoriu, în do, se notează în cheia de sol; partida oboiului se scrie în orchestră sub cea a flautului. Strămoșii **o.**, instrumente cu tub conic și ancie dublă, apar în Egiptul antic în al 2-lea

P

pa: **1.** nume atribuit unuia dintre cele șapte sunete aparținând muzicii bizantine (*ni, pa, ru, ga, di, ke, zo*), corespondent în nomenclatura silabică occidentală lui *re*. **2.** cel de al cincilea sunet în gama indiană. (J.L.)

p.a. (prima auditi): prima prezentare în public a unei lucrări muzicale; pentru operă, operetă, balet se folosește termenul premieră. (N.R.)

Pacific 231: piesă simfonică (mișcare simfonică no 1) realist-naturalistă (prezentare muzicală a locomotivei cu acest nume) compusă de Arthur Honegger în 1924. (N.R.)

pai: pseudoinstrument care vibrează ca o ancie. (E.P.S.)

Paiate (Pagliacci, I~): operă în 2 acte de Ruggiero Leoncavallo, lib. aparține compozitorului; pr.: Milano, 1892. (N.R.)

paiziao (p'ai-xiao): unul dintre cele mai vechi instrumente de suflat chineze, asemănător naiului, descoperit în mormintele antice precum și în picturile rupestre. Sunt cunoscute variante cu 13-44 tuburi cu lungimea între 5 și 22,5 cm. Este cromatic și azi se folosește **p.** cu 16 tuburi. (N.R.)

paleografie (gr. *paleo*, „vechi”, *grafo*, „scriere”, „scriere veche”): știință auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea corectă a documentelor vechi, cu datarea și stabilirea autenticității. **P.** muzicală este știința care se ocupă cu cercetarea în special a manuscriselor muzicale vechi. (G.C.O.)

Pan, flautul lui ~: v. **nai**.

panihidă (panahidă) (gr. *panihis*, de la *pan*, „tot” și *nix*, „noapte” + *odo*, „cânt”): **1.** cartea care conține textele cântărilor aparținând slujbei de înmormântare. **2.** slujbe care erau săvârșite noaptea, în special prilejuite de sărbătorile mari și, câteodată, săvârșite la căpătâiul celor morți. **P.** a fost atribuită numai slujbei pentru cei trecuți la cele veșnice. **P.** are același sens cu parastasul, care reprezintă slujba înmormântării pe scurt. (G.C.O.)

pană: accesoriu confecționat din pană de pasăre (gâscă, mai ales), din lemn, din metal sau din celuloză, cu ajutorul căruia interpretul pune în vibrație anumite instrumente cu corzi, dar fără arcuș: chitară, țiteră, mandolină. (J.L.)

R

race records (**race music**, sau, simplu, **race**): etichetă stilistică asociată muzicii tradiționale a populației afro-americane, alături de **blues**. Termen furnizat de Ralph Peer, cercetător al companiei discografice americane Okeh, la începutul anilor '20 ai secolului trecut. Se schimbă în anii '40, ca urmare a conotațiilor rasial-peiorative dobândite, în mai neutrul **Rhythm & Blues** (R&B). (D.C.F., Ș.F.)

radiodifuziune: **1.** radiocomunicație prin unde electromagnetice a unui program sonor destinat recepției publice. **2.** titulatura prescurtată a posturilor naționale publice de radio, în cazul autohton - Societatea Română de Radiodifuziune, inaugurată pe 1 noiembrie 1928 - care-și transmite programele prin unde radio (hertziene). Propagată de-a lungul timpului doar prin intermediul concertelor, apoi discurilor, muzica de diferite genuri devine, datorită difuzării la posturile radio, un bun de largă folosință. Deoarece muzica este una din componentele esențiale ale programelor radiofonice, multe radiodifuziuni au și formații muzicale proprii - folclorice, simfonice, pop, jazz - cu stagii permanente de concerte, repertoriu axat pe cultivarea valorilor naționale și universale. În paralel, organizează și concursuri pentru impunerea tinerelor talente, dețin și studiouri de înregistrare, laboratoare (centre) de cercetări muzicale experimentale electronice ș.a. (J.L.)

ragtime: stil de interpretare pianistic, anterior apariției jazz-ului. Caracterizat prin tempo foarte sincopat, 2, 3 sau 4 teme distincte a câte 16 măsuri pe piesă. Teme de referință: „Maple Leaf Rag”, „King Porter Stomp”, „Carolina Shout” ș.a. (D.C.F.)

Rákóczy March (*Marșul lui Rákóczy*): piesă muzicală creată în 1809 de János Bihari, un virtuoz violonist lăutar ungar, pentru un regiment din Pesta ce pleca la luptă cu Napoleon. **R. M.** este făcut cunoscut în 1838, când Liszt îl include în programul unui turneu prin întreaga Ungarie, iar, de atunci, este considerat cea de a 15-a Rapsodie Ungară de Liszt. În prelucrarea orchestrală a lui Hector Berlioz poartă numele de *Marș ungar*; într-o nouă variantă, Berlioz include **R. M.** în *Damnațiunea lui Faust*. (N.R.)

S

S: **1.** „abreviere pentru indicarea vocii de sopran în partiturile corale, vocal-simfonice. **2.** abreviere pentru notarea funcției de subdominantă sau a acordului de subdominantă. **3.** abreviere pentru termeni ca: segro, sinistra, solo, sotto, subito, sul”. (15, 480) (J.L.)

sa: primul sunet în gama indiană. (J.L.)

sachelariu (gr. *sakkellarios*, „capelan”, „preot”): **1.** persoana care veghează asupra celor sacre, termen atribuit în special în mănăstirile de monahi (*andriķia monastiria*). **2.** rang acordat preoților pentru merite deosebite. (G.C.O.)

Sala Mare a Palatului: sală de evenimente din București, inaugurată în anul 1960 cu un recital susținut de violonistul David Oistrach. A fost gândită ca o sală de congrese (capacitatea, după reamenajare, fiind de 4060 de locuri). În această sală se desfășoară peste 180 de spectacole anual, inclusiv *Festivalul „George Enescu”*. (N.R.)

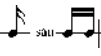
Salabert: editură muzicală franceză fondată în 1886 de Édouard Salabert. Specializată inițial în muzica militară, își extinde domeniul și la muzica franceză, ca ulterior să tipărească și compozitori contemporani: Pierné, Milhaud, Ibert, Auric, precum și creația lui George Enescu. (N.R.)

sală de concert: incintă destinată spectacolelor muzicale. Teoretic, se utilizează cercetările din domeniul acusticii sălilor pentru a obține audiție optimă în orice punct, factori luați în considerare fiind interferența undelor sonore, captarea, propagarea, reflectarea, absorbția lor ținând cont de un factor numit timp de reverberație. Rezultatele acustice dorite se pot obține, de la caz la caz, prin montarea unor instalații complexe. (J.L.)

salon, muzică de ~: mediu artistic aparținând aristocrației secolelor XVIII, XIX și chiar începutul sec. XX, în cadrul căruia erau prezentate lucrări muzicale. (G.C.O.)

salsa (sp. „sos”): dans hibrid de origină cubaneză, provenit din **mambo**, **rumba**, folclor portorică, folosind și elemente din **jazz**, **rock**, **R&B**. Are conotația de „mirodenie”, prin extensie - de împrosfătare a dansului prin savoarea mișcării, suplețea ritmului. Termenul a fost folosit prima

Ș

Șaisprezecime: valoare de notă corespunzătoare cu 1/16 dintr-o notă întreagă sau pauza corespunzătoare, notată , (fr. *double-croche*, it. *semicroma*, germ. *Sechzehntel*, engl. *semiquaver*). (N.R.)

șazecipătrime (sau **saizecișipătrime**): valoare de notă corespunzătoare cu 1/64 dintr-o notă întreagă sau pauza corespunzătoare; notată cu , (fr. *quadruple-croche*, it. *semibiscroma*, germ. *Vierundsechzigstel*, engl. *hemidemisemiquaver*). (N.R.)

șansonetă (fr. *chansonette*, „cântecel”): termen ce desemnează o specie a cântecului francez, cu o largă arie stilistică și tematică. (E.P.S.)

șaragan: colecție de cântări aparținând Bisericii Armene, anexată Psaltirii, întocmită în perioada secolelor V-XIV. Imnurile sunt grupate după cele opt moduri, scrise în notație ecfonetică. (apud 15, 533) (G.C.O.)

Șătrarii: suită simfonică compusă de Dinu Lipatti în 1934. (N.R.)

șchioapă: v. **hodoroaga**.

șchiopu: v. **luncanul**.

Școala de la Putna: Mănăstirea Putna a fost ctitorită de domnitorul Ștefan cel Mare și Sfânt, după ce recucerise cetățile Chilia și Cetatea Albă, ca semn de mulțumire pentru biruința reputată împotriva tătarilor, iar după cum mărturisește Grigore Ureche în „Letopisețul Țării Moldovei”: „în al zecelea an al domniei sale, în anii 6974 (- 5508 = 1466), iulie 10, au început a zidi Mănăstirea Putna...” În acest cadru monahal va înflori unul dintre cele mai importante centre muzicale bisericești. Muzica bisericească a cunoscut o dezvoltare deosebită chiar de la înființarea mănăstirii, astfel că în manuscrisele putnene figurează nume de protopsalți și psalți români. Primul dintre egumeni este Ioasaf, adus de la Mănăstirea Neamț în anul 1468, cleric apreciat pentru calitățile sale cărturărești. În „Mineiul lunii martie” este amintit cântărețul Paisie, autointitulat „peveș”, care a copiat acest minei la cererea domnitorului Ștefan cel Mare pentru Mănăstirea Dobrovăț, la anul 1504 (Mss. B. A. R. 547, fol. 214). Cel mai important reprezentant al Școlii muzicale putnene este Evstatie Protopsaltul, autorul a peste 50 de compoziții,

T

T: abreviere pentru: tonică, tenor, tutti, tempo, talon, tasto. (J.L.)

tablou (în lucrările muzicale destinate reprezentării scenice): diviziune a actului, structurată unitar din punct de vedere dramaturgic, muzical, scenografic; între **t.** - în timpul spectacolului - se lasă (pentru scurt timp) cortina. (N.R.)

Tablouri dintr-o expoziție: 1. suită de 10 piese pentru pian, op. 17 (*Promenada, Gnomul, Vechiul castel, Grădina Tuileries, Bydlo, Baletul puișorilor din ou, Doi evrei, Piața din Limoges, Catacombaele, Baba Yaga, Marea poartă a Kievului*), compusă de Modest Petrovici Mussorgski în 1874 în urma vizitării unei expoziții de pictură (organizată în 1874, post-mortem) a pictorului - arhitect Victor Hartmann; este cunoscută mai ales în varianta orchestrală datorată lui Maurice Ravel; există și alte orchestrații (Wood, Stokovski etc.). (N.R.)

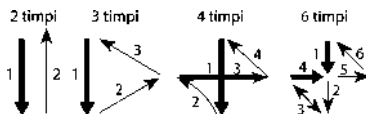
tablou simfonic: gen al muzicii programatice, cu pronunțat caracter descriptiv; are dimensiuni mai mici decât poemul simfonic și o formă liberă. (N.R.)

tabulatura: vechi sistem de notație muzicală (sec. XVI-XVII), tip incipient de partitură, folosit mai ales pentru instrumentele care puteau cânta pe mai multe voci (orgă, clavecin, lăută). Notația se face prin combinații de litere și cifre; uneori se folosesc și câteva semne specifice notației muzicale. Tipul de **t.** diferă de la o țară la alta (germană, spaniolă, italiană, irlandeză, franceză, engleză). Și în prezent în unele țări, pe lângă notația muzicală actuală, se folosesc diverse tipuri de **t.** specifice (ex. în muzica chineză). (N.R.)

tabulhana: v. **meterhana.**

tacet (lat. „tace”): indicație într-o partitură sau știmă care semnifică faptul că o voce, sau mai multe, încetează să cânte pentru un timp (o mișcare dintr-o lucrare mai amplă sau până la finalul lucrării etc.). (N.R.)

tactare (it. *battere*): acțiunea prin care se indică numărul și se stabilește durata timpilor din măsurile ce aparțin unei lucrări muzicale, prin mișcarea mâinii,

T

țambal (it. *zimbalo*, *salterio tedesco*, fr. *cymbalum*, *tympanon*, germ. *Zimbel*, engl. *cimbalom*, *dulcimer*, magh. *zimbál*, *zimbalom*) : instrument foarte răspândit în muzica populară românească, și mai ales în tarafurile lăutărești. **Ț.**, instrument cu corzi lovite, este prezent în iconografia europeană începând cu sec. XV, dar originea este mult anterioară. La români, **ț.** este menționat în a doua jumătate a sec. XVIII prin termeni ca „chimbale”, „chimbale” sau „țimbale”. Se cunosc două tipuri de **ț.**: mare (stabil) și mic (portabil). Țambalul mare a fost perfecționat de Jozsef Schunda din Budapesta, care îi mărește cutia de rezonanță, o montează pe patru picioare, îi adaugă o pereche de pedale pentru surdina, stabilindu-i 35 de coruri de corzi. În general, **ț.** se compune dintr-o cutie de rezonanță pe care sunt întinse între 20-35 de coruri de corzi: sunetele grave sunt scoase de o singură coardă pentru ca, pe măsură ce ele devin mai acute, corzile să se înmulțească. Sunetul se obține prin lovirea corzilor cu două baghete de lemn (capetele sunt învelite cu un manșon de bumbac sau postav) numite „ciocane”, „ciocănele”, „ciocănașe”. Prin mânuirea alternativă a ciocanelor se execută rapid diferite pasaje, mai ales arpegii; „țuțurile” se realizează bătându-se cu dreapta timpii accentuați, iar cu stânga contratimpii. Țambalul mic (portabil) este de dimensiuni mai reduse, se atâră de gâtul executanților, ce pot cânta și în mers. Instrumentiști sau pedagogi remarcabili: Gheorghe Pantazzi, Nicolae Bob-Stănescu, Toni Iordache, Dumitru Pandelescu, Marin Ulei ș.a. (E.P.S.)

țambalagi: instrumentist (muzicant/lăutar) care cântă la țambal. (E.P.S.)

țarina: v. **ardeleana**.

țârcovnic (țârcomnic): v. **cântăreț**.

țesătură: succesiunea intervalelor unei melodii vocale desfășurată într-un registru anume; **ț.** face ca o melodie să fie convenabilă sau dificilă pentru o voce. (J.L.)

țibulcă: v. **violină**.

țigăneasca: v. **luncanul**.

țigănește: v. **învârtita**.

V

V.: abreviere pentru voltă, voce, violină. (J.L.)

valet (~ de jale): expresie individuală a durerii nestăvilite ce se manifestă în situații particulare, care-l privesc atât pe defunct, pe cel care cântă, dar și pe cei rămași (v. **bocet**). (E.P.S.)

valoare: I. (în sens larg), determinarea unei cantități la nivelul următorilor parametri ai sunetului muzical: înălțime, durată, intensitate. Pentru *înălțime*, corespondentul fizic este *frecvența*, a cărei „valoare” se măsoară în Hz (etalon „la” = 440 Hz), pentru *durată*, corespondentul fizic este *continuitatea în timp*, a cărui „valoare” se măsoară în secunde și se raportează la unitatea ritmică etalon - nota întregă, iar pentru *intensitate* corespondentul fizic este *amplitudinea vibrației*, a cărei „valoare” se măsoară în dB cu o anumită libertate - în funcție de dinamică. **II. 1.** (în sens restrâns), durata unui sunet/unei pauze muzicale ce are echivalent grafic specific. Ea reprezintă determinarea relativă a timpului de desfășurare a sunetului (pauzei), arătând perioada temporală în care se execută intonarea unei note muzicale; durata sa absolută este interpretată în funcție de textul muzical concret căruia îi aparține: măsură, tempo, stil etc. **2. v.** adăugată, procedeu modern de variație, prin care se obțin structuri ritmice independente. Olivier Messiaen spunea că o valoare scurtă poate fi adiționată unui ritm oarecare printr-o notă, pauză sau punct. (E.P.S.)

vals: dans de salon din sec. XVIII, provenit din ländler. Dansat în cuplu, are ritm ternar, tempo rapid. Compus ca piesă de sine stătătoare sau integrat în varii genuri muzicale (simfonic, vocal-simfonic, operă, operetă ș.a.) Versiunea lentă este cunoscută sub numele de vals Boston. Compozitori de valsuri celebre: Ceaikovski, Chopin, Johann Strauss-fiul, Berlioz, Weber, Iosif Ivanovici ș.a. (D.C.F.)

Vals trist: lucrare compusă de Jan Sibelius în 1903; face parte din muzica de scenă pentru drama *Kuolema*. (N.R.)

Valsul: poem coregrafic pentru orchestră compus de Maurice Ravel în 1920; nu este propriu-zis un vals, ci redă – folosind metrica valsului – atmosfera unui bal vienez; există și o versiune pentru pian solo, precum

W

Waldstein: sonata pentru pian în Do major, op. 53 de Ludwig van Beethoven, compusă în 1803-04; este denumită și *Aurora*. (N.R.)

Walkiria (*Die Walküre*): dramă muzicală (operă) în 3 acte de Richard Wagner, a doua din *Tetralogia Inelul Nibelungului*, lib. aparține compozitorului; pr. München, 1870. (N.R.)

Wanderer Fantasia (*Fantezia Călătorul*): fantezie pentru pian, op. 15, compusă de Franz Schubert în 1822; se inspiră din liedul omonim al compozitorului. (N.R.)

War Requiem (*Recviemul de război*): compoziție a lui Benjamin Britten; folosește textul latin al requiemului, precum și 9 poeme scrise de Wilfred Owen; p. a. Coventry (orașul distrus de aviația nazistă în timpul celui de al Doilea Război Mondial), 1962. (N.R.)

wa-wa: **1.** surdină plasată în fața pavilionului trompetei sau a trombonului, în scopul modificării sunetului printr-un efect de ecou; **2.** Ortografiat ca **wah-wah**: efect electronic sub forma unei pedale, care reproduce sonoritatea de surdină de la **1.** pentru o chitară electrică. (D.C.F., Ș.F.)

Weihnachts Oratorium (*Oratoriul de Crăciun*): lucrare compusă de Johann Sebastian Bach, lib. aparține compozitorului și lui Picander. Oratoriul este format din 6 cantate destinate a fi interpretate în zilele de la Crăciun la Bobotează. (N.R.)

West Coast: **1.** manieră de interpretare în jazz asimilată stilului **free**. Practicanți: Dizzy Gillespie, Charlie Parker, Gerry Mulligan ș. a. **2.** formă de **hip-hop** apărută în perimetrul Los Angeles, ca. 1980, reunind elemente de **Rhythm and Blues**, **reggae**, **disco**, **funk**. (D.C.F.)

Wilhelm Tell (*Guillaume Tell*): operă în 4 acte de Gioacchino Rossini, lib. Étienne de Jouy și Florent (Hyppolyte) Bis după drama lui Fr. Schiller (1804), bazată pe cunoscuta legendă a lui **W. T.**; pr. Paris, 1829. Uvertura operei și, mai ales, cavalcada din cadrul acesteia, cu ritmul său caracteristic, este bine cunoscută și unanim îndrăgită. (N.R.)

Wohltemperirte Klavier, Das ~: v. *Clavecinul bine temperat*.

Woodstock: festival rock desfășurat între 15-18 august 1969, punct

Index de nume

AC/DC: grup rock din Australia, format în 1973 la Sydney. Solist vocal Bon Scott. Album de debut: High Voltage (1976).

ABBA formație suedeză de muzică pop activă din 1972 până în 1982, formată din muzicienii Benny Andersson și Björn Ulvaeus, Anni-Frid Lyngstad și Agnetha Fältskog. Titulatura formației este un acronim, provenind de la inițialele prenumelor celor patru.

A&R (Artist and Repertoire): persoană acreditată în cadrul show-bizz cu responsabilitatea alegerii repertoriului muzical necesar unui domeniu de producție - înregistrare, editare, program de concert ș.a.

Adam, Adolphe Charles (24.07.1803, Paris - 3.05.1856, Paris), c. francez.

Adam, de la Fulda (1445, Fulda - 1505, Wittenberg), c. german, teoretician.

Adam de la Halle (1240, Arras - 1288, Neapole), trubadur francez (chanson-uri, motete).

Aerosmith, grup rock hard, heavy-metal din Statele Unite, format în 1970 în New Hampshire. Solist vocal Steven Tyler. Album de debut: Aerosmith (1973).

Agapie Paliermul (Insula Hios, Grecia - 1815, București), teoretician, c. bizantin.

Agricola Alexander (1446, Olanda - 1506, Valladolid, Spania), c. de muzică religioasă.

Agricola Martin (1486-1556), teoretician al muzicii, cantor la Magdeburg (Germania).

Albéniz, Isaac Manuel Francesco (29.05.1860, Comprodon, Catalonia - 18.05.1909, Cambo les Bains, Franța), c. spaniol.

Albert, Eugen d' (10.04.1864, Glasgow - 3.03.1932, Riga), pianist și c. german de origine franceză, fiul coregrafului Charles d'Albert.

Alberti, Domenico (1710, Veneția - 1740, Roma), c., cântăreț și clavecinist italian; creatorul *basului figurat* (B. Alberti).

Dacian, Ion (11.10.1911, comuna Saschiz - 08.12.1981, București), celebru cântăreț de operă, tenor; Teatrul Național de Operetă și Musical din București îi poartă numele.

Dallapiccola, Luigi (3.02.1904, Pisino, Istria - 19.02.1975, Florența), c., pianist, pedagog italian.

Damian Vatopedinul, A popei (n. în Veria, Grecia - 1740), ieromonah, psalt, dascăl de psaltichie, compozitor.

Damned, grup punk din Marea Britanie, format în 1976. Solist vocal Captain Sensible. Album de debut: Damned, Damned, Damned (1977).

Dandara, Liviu (3.12.1933, com. Miorcani, jud. Botoșani - 22.07.1991, București), profesor și c. român.

Daniel Protopsaltul (1734 - cca 1789, Grecia), c. bizantin.

Daquin (D'Aquin), Louis-Claude (4.07.1694, Paris -15.06.1722, Paris), organist, clavecinist, c. francez.

Darclée, Haricleea (10.06.1860, Brăila - 12.01.1939, București), soprană română de talie internațională. Teatrul muzical din Brăila îi poartă numele.

Dargomîjski, Aleksandr Sergheevici (14.02.1813, în gubernia Tuia - 17.01.1869, Petersburg), c. rus.

David, Félicien César (13.05.1810, Cadenet -29.08.1876, Saint Germain en Laye), c. francez, culegător de folclor în Orientul Apropiat.

Davis, Miles (Miles Dewey Davis III, 26.05.1926, Alton, Illinois – d. 28.09.1991, Santa Monica, California) a fost un trompetist și c. american de jazz, șef de orchestră, personalitate inovatoare. Disc de debut: Bopping the Blues (1946).

Davis, Sammy jr. (8.12.1925, Harlem, New York -16.05.1990, New York), solist vocal, dansator, instrumentist (vibrafon, trompetă, baterie), actor (36 de filme). Album de debut: Camp (1954).

Debussy, Claude-Achille (22.08.1862 Saint Germain en Laye, lângă Paris - 25.03.1918, Paris), c. francez, reprezentant al impresionismului muzical; pianist, dirijor, critic.

Deep Purple, grup rock-heavy-metal din Marea Britanie, format în 1968. Solist vocal Rod Evans. Chitară - Ritchie Blackmore. Album de debut: Shades Of Deep Purple (1968).

Def Leppard, grup rock-heavy-metal din Marea Britanie, format în 1977, la Sheffield. Album de debut: On Through The Night (1980).

Abrevieri

abrev.	abreviere	fl.	flaut
aprox.	aproximativ	fol.	folia
c.	compozitor	folc.	folclor
cbs.	contrabas	fr.	franceză
cca.	circa	germ.	germană
c.f.	cantus firmus	gl.	glissando
cfg.	contrafagot	gr.	greacă
ch.	chitară	hf.	Harpă (harfă)
cl.	clarinet	instr.	instrument, instrumental
cm.	centimetri	it.	italiană
com.	comuna	î.Hr.	înainte de Hristos
cr.	corn	jud.	județul
D.	dominantă	lat.	latin
dB.	decibel	lba.	limba
dim.	diminutiv	lg.	lungimea
d. Hr.	după Hristos	lib.	libret
d.j.	disc-jokey	M.	(mare) major
d.p.d.v.	din punct de vedere	m.	(mic) minor
dr.	doctor	magh.	maghiar
ebr.	ebraică	masc.	masculin
echiv.	echivalent	m.d.	mâna dreaptă
engl.	engleză	m.s.	mâna stângă
etc.	et cetera	mss.	manuscris
ex.	exemplu	muz.	muzică
exerc.	exercițiu	n.	născut
fem.	feminin	nr.	numărul
fg.	fagot	ob.	oboi

op. opus
 orch. orchestră
 p. partea
 pag. pagina
 pl. plural
 port. portugheză
 pr. pricină
 presc. prescurtat
 p.a. prima audiție
 prof. profesor
 rom. român, românesc
 rus. rusește
 Sd. subdominantă
 sc. semicadență
 sec. secol
 sf. sfârșit
 sfz. sforzando

sin. sinonim
 sing. singular
 sl. slavonă
 sp. spaniolă
 st. semiton
 ș. a. și alții
 șc. școala
 t. ton
 T Tonică
 tr. treaptă
 trb. trombon
 trp. trompetă
 ung. ungar
 v. vioară, voltă, voce, vezi
 vcl. violoncel
 vl. violină
 vlă. violă

Bibliografie citată

1. *All Music Guide*, Backbeat Books, San Francisco, 2001.
2. Alexandru Pașcanu, *Armonia*, Editura Grafoart, București, 2013.
3. Percy A. Scholes, *Concise Oxford Dictionary of Music*, Second Edition, London, Oxford University Press, 1964.
4. *Concise Oxford Dictionary of Opera*, Oxford University Press, London, New-York-Toronto, 1964.
5. Marc Vignal (coord.): *Dictionnaire de la musique*, Larousse, 2005.
6. Marc Vignal: *Dictionnaire de la musique: la musique, des origines à nos jours*, Larousse, 1997.
7. *Dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedică, București, 1978, 1993, 1996.
8. Valeriu Bărbuceanu, *Dicționar de instrumente muzicale*, Editura Grafoart, București, 2014.
9. A. L. Ivela, *Dicționar muzical ilustrat*, Editura Grafoart, București, 2022.
10. Iosif Sava și Luminița Vartolomei, *Dicționar de muzică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, 1992.
11. Moldoveanu, Nicu: *Dicționar de muzică bisericească românească*, Ed. Basilica, 2013.
12. Florin Marcu și Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, Editura Academiei, București, 1978, 1986, 1997.
13. *Dicționar noțional și terminologic*, Ed. Universității din Oradea, 2004.
14. Paul Popescu-Neveanu, *Dicționar de psihologie*, Ed. Albatros București, 1978.
15. *Dicționar de termeni muzicali*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, 2008, 2010.
16. *Encyclopédie de la Musique*, Fasquelle, Paris, a) vol. I -1958, b) vol. II -1959; c) vol. III- 1961.
17. Phil. Hardy, Dave Laing, *Encyclopédie of Rock*, Schirmer Books, New-York, 1987.
18. B.S. Șteimpress și I.M. Iampolskii, *Енциклопедически Мюзикални Словари*, Gosudanstvenoe Nauchnoe Izdatelstvo Bolșaiia Sovetskaiaia Ențiclopedia, Moskva, 1959.

Bibliografie consultată

1. Alexandru, Tiberiu: *Instrumentele muzicale ale poporului român*, Editura Grafoart, 2014.
2. Berindei, Mihai: *Dicționar de jazz*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.
3. Daniela Caraman Fotea /Cristian Nicolau: *Dicționar rock pop folk*, Editura Humanitas, 1999.
4. Daniela Caraman Fotea: *Meridianele cântecului*, Editura muzicală, 1989.
5. Daniela Caraman Fotea/Cristian Nicolau: *Rock pop folk Remix*, Editurile Humanitas și Humanitas educațional, 2003.
6. Antoine Golea, Marc Vignal (coord.): *Dicționar de mari muzicieni*, Univers Enciclopedic Gold, 2010.
7. Andrei Păunescu - Almanahul „Flacăra”.
8. Iosif Sava și Luminița Vartolomei, *Mică enciclopedie muzicală*, Ed. Aius, 1997.
9. Clergeat, André: *Dictionaire du jazz*, Collection Seghers, Paris 1966
10. *Encyclopaedia Britannica*, standard edition CD, 2004
11. Erlewine, Stephen Thomas: *American Alternative Rock/ Post-Punk*, All Music Guide, 2006.
12. Erlewine, Stephen Thomas: *British Alternative Rock*, All Music Guide, 2005.
13. *The Virgin Illustrated Encyclopedia of Rock*, Virgin Publishing Ltd. 1998. Edition Olms AG Zurich, 1998.
14. *Wikipedia, the free encyclopedia*, Wikipedia Foundation, 2001.